Դ. ՏԱՐԻ — ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆՎԱՐ 1899 — ԹԻՒ 3

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան 10, վեցամսեայ 5 ։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
(Երկու թիւը մէկ ծրարով)
Տարեկան 12, վեցամսեայ 6 ։
(Իւրաքանչիւր թիւը զատ ստանալու)
Տարեկան 15 ֆրանկ.

ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼԻ

Ծանուցման տողը 20 սանթիմ։ Երեքից աւելի անգամներու համար 20 0/0 զեղչ կը տրուի։

ԻՐԱՒՈՒՆՔ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

(ԳԻՆ 10 ՄՆԹ.) (ԳԻՆ 10 ՄՆԹ.)

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԵՆ ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՒ ՇԱԲԱԹ

Նամակ եւ դրամական դրկել
Խմբագրութեան հասցէին
Редакция на вѣст.
„Иравункъ"
ВАРНА (България)

Rédaction du journal
„Iravounk"
VARNA (Bulgarie)

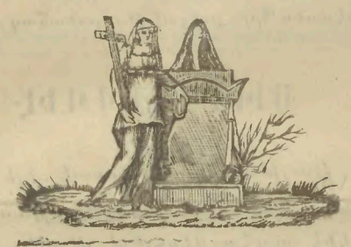

ՄԱՐԻԱ ԼՈՒԻԶԱ
ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ ՄԵՌԱԾ Է

Երէկ Ներքին գործոց Նախարարութենէն հասած հեռագիր մը գուժեց մեր Սիբելի Վեհապետուհի ՄԱՐԻԱ ԼՈՒԻԶԱ Իշխանուհիին մահը։

Այս անակնկալ բօթը չափազանց տխրեցուց և յուզեց Պուլկարիոյ ժողովուրդը։ Ողբացեալը իւր հպատակաց բոլոր դասակարգէն սիրուած ու յարգուած ըլլալէ զատ, Նորեկ Հայ գաղթականութենէն ալ չափազանց կը յարգուէր իբրեւ գորովագութ մայր մը, որ իրեն որդեգրած էր մահուան ճիրանէն լեղապատառ խոյս տուող հայ թշուառները։

Ուստի ի գիմաց պուլկարաբնակ Հայութեան կը յայտնենք մեր խորին թախծութիւնը, և սրտագին կը մաղթենք յաւիտենական հանգիստ մեր ողբացեալ Վեհապետուհւոյն և երկնառաք մխիթարութիւն Ն. Ա. Բարձրութեան Իշխանին և Իշխանազուններուն։

—Այս առաւօտ վառնայի բոլոր եկեղեցեաց մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի։

Ինչպէս ամէն նոր ձեռնարկութիւն առաջին օրերուն մէջ նորա նոր դժուարութեանց կը բաղխի. մեզ ալ պուլկարերէն գրաշարի մասին նոյնը պատահած լինելով, անցեալ շաբթու միայն մէկ թիւ կրցինք հրատարակել. ուստի այս առթիւ մեր արգոյ բաժանորդներէ ներողութիւն կը խնդրուի։

Խմբ. «Իրաւունք»ի

ՀՐԱՒԷՐ

Միեւնոյն բռնապետութեան տակ ճնշուած և նոյն ցաւերով տառապող Հայ և Պուլկար ազգերը հին դարերէ ի վեր միմեանց վիճակակից ըլլալով հանդերձ, բնավայրի հեռաւորութեան, լեզուի և դաւանանքի տարբերութեան պատճառաւ իրարու անծանօթ մը նացած են։

Դեռ քանի մը տարի առաջ Հայաստանցի ժողովուրդին Պուլկար անունը իսկ գրեթէ անծանօթ էր։ Նոյնպէս պուլկար հասարակութիւնը Հայ անունը թէպէտ լսած և հայեր տեսած, բայց դէպի մեզ համակրանք տածելու բնաւ տրամադիր չէր. յոյն կղերէն պուլկար կղերին մասամբ փոխանցուած մոռանդ ծեսական զրպարտութիւնները այս բանին արգելք կըլլային։

Օսմանեան բռնապետութեան հաստատուէն առաջ, Բիւզանդական կայսրութեան օրերուն մէջ իսկ Հայ և պուլկար երկու քրիստոնեայ ազգերը նոյն ճնշման և նոյն հարստահարութեանց ենթարկուած են. յունական փանաթիկոսութիւնը իր ամենօրեայ զբաղումը ըրած էր ապտակ մը հայուն՝ ապտակ մը պուլկարին զարնել և շարունակաբար։ Ահա այս և բնավայրի հեռաւորութեան պատճառներով միմեանց վիճակին, ծագումին, բարքին ու սովորութեանց անտեղեակ մնացած երկու ազգութիւնները վերջին տարիներու մէջ աւելի առիթ ունեցան զէթ ըստ երեւոյթին վիրար ճանչնալու։

Բայց միայն երեւոյթէն ճանչնալը բնաւ բաւական չէ այլ պէտք է խորապէս վիրար հասկնալ, իրարու պատմութիւն թղթատել, միմեանց բարքը, անցեալը ու ներկան ուսումնասիրել և իրարու վերքերուն ու վիճակին գիտակից ըլլալ։ Ահա այս գիտակցութեան արդիւնքն պիտի ըլլայ երկու ազգաց իրարու համակրումը, բարեկամութիւնը, մտերմութիւնը, ցաւակցութիւնը և վերջապէս աջակցութիւնը։

Ուստի այս թանկագին արդիւնքին հասնելու իբր միջոց խմբագրութիւնս ներկայ կարգադրութիւնը ըրած է Իրաւունքի մէկ մասը պուլկարերէն հրատարակելով, այսինքն հայը պուլկարին և պուլարը հայուն ճանչցնել, ներքնապէս և պատմականօրէն։

Արդ, պուլկարերէն գրիչ շարժելու կարող փոքրաթիւ պուլկարահայ երիտասարդները մեր այս կարգադրութիւնը բարեպատեհ առիթ պէտք է նկատեն իրենց լարջ յօդուածներով օգտակար ըլլալ մեր նպատակին իրագործման։ Արդէն Իրաւունքի ներկայ դիրքը մեր պուլկարագէտ երիտասարդաց ինքնին հրաւէր մը ըլլալէ զատ խմբագրութիւնս ներկայիս աւելորդ չի համարիր հրաւիրել զիրենք աշխատակցելու պուլկարերէն մասին. սա իրենց համար նուիրական պարտականութիւն մը, ժողովրդական կանչ մը և անհրաժեշտ պէտք մէ։

Նաեւ թերթս Պուլկարաց մէջ պէտք եղածին չափ տարածելու համար ոչ նուազ պարտականութիւն մը կը ծանրանայ մեր արգոյ հայ ընթերցողաց վրայ, որք այս մասին կարելին ընելու են։

Խմբ. Իրաւունքի

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ
Եւ
ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Տէր Օրմանեան Պատրիարքի եւ ազգային վարչութեան հակասահմանադրական մէկ նոր արարքն ալ կուգայ ալ աւելի չեշտել այն ընդհանուր զժգոհութիւնը Պատրիարքարանի դէմ որ կայ արդէն։ Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ծանօթ խնդրէն յետոյ, գրեթէ համանման, Եգիպտոսի առաջնորդական խնդիր մ'ալ մէջ տեղ կելլէ։

Եգիպտոս իր առաջնորդ կրնարէ սահմանադրական ոգւոյն կատարելապէս համաձայն եւ կը տեղեկագրէ. Իսկ Պատրիարքարանը մէկ կողմ կը դնէ այդ տեղեկագիրը. ընտրութիւնը կը մերժէ, առանց սակայն օրինական ձեւակերպութիւնները կատարելու. եւ նոր ընտրութեան մը հրամանը կը ղրկուի Եգիպտոս։

Ինչո՞ւ այս օրինազանցութիւնը, կը հարցնենք Պատրիարքարանի եւ Ազգային վարչութեան, երբ կատարուած ընտրութիւնը օրինաւոր եղած է. եւ ընտրուող եկեղեցականն ալ չատ ծանօթ անձնաւորութիւն մը։

Պատրիարք եւ վարչութիւն, այս հարցման դէմ չենք կարծեր որ կրնան ունենալ որ եւ է բանաւոր պատասխան մը զիրենք արդարացնող եւ օրինաւոր առարկութիւն մը, իրենց թերութիւնը ծածկող։

Որով չատ խտակ կը տեսնուի այն զեղծումը եւ իրաւունքներու բռնաբարումը օրէնքի դէմ, օրէնք մը որ Ազգինն է, Ազգը տուած է իրենց, եւ արտօնած է միայն այդ կանոնին համաձայն վարել Ազգ. ամեն գործերը։

Օրինազանցութիւն, զեղծում, եւ բռնաբարում բառերը թերեւս չատ ծանր համարուին, բայց երբ քննենք խնդիրը, Պատրիարքի եւ վարչութեան ընթացքը, պիտի համոզուինք թէ ճիշդ բառերը գտած ենք իրենց արարքը մեկնող։

Ինչո՞ւ համար կը մերժուի Եգիպտոսի առաջնորդական խնդիրը եւ նկատողութեան ալ չառնուիր. Եթէ ընտրութիւնը ապօրինի էր եւ կամ ընտրեալը անընդունելի եւ անյարմար, պահ մը ենթադրենք այսպէս, թէ կենային այս օրինական արգելքներն ալ, ինչո՞ւ քաղաքական ժողովի սեղանին վրայ չը դրուեցաւ բան օրինի, չը քննուեցա՞ւ, չուսումնասիրուեցա՞ւ բան մը որ օրէնքը կը պարտաւորեցնէր զիրենք ընելու, եւ յետոյ մերժելու այն ալ պատճառաբանեալ, ոչ թէ ներկայ եղանակով։

Կիլիկիոյ կաթողիկոսական եւ Եգիպտոսի առաջնորդական խնդիրներ բանալով, Կաթողիկոսի, Առաջնորդի խնդիր բանալ չենք ուզեր.—(թէեւ կը խոստովանինք թէ այդ երկու անձնաւորութիւններն ալ Ալաթճեան եւ Իզմիրեան հանրային սէրն ու յարգանքը վայելող եկեղեցականներ են)—. այլ մեր ակնարկութիւնը բռնաբարուած սկզբունքի մը ոտնակոխ եղած օրէնքի մը համար է, նոյն իսկ Պատրիարք Տէր Օրմանեանի կողմէն որ հրապարակային հանդիսաւոր երդումով մը ուխտած է Ազգային իրաւունքներուն հաւատարիմ աւանդապահը ըլլալ։

Մինչդեռ այսօր կը տեսնենք թէ այդ աւանդները չատ ապահով ձեռքերու մէջ չեն գտնուիր, եւ գրեթէ ամեն օր պարտազանցութիւններ կրլլան եւ օրէնքի դէմ զեղծումներ տեղի կունենան։

Չկայ բան մը որ ներելի ընէ այդ զանցառութիւնները, մինչեւ իսկ եթէ Տէր Օրմանեան Պատրիարք պատճառներ ունենայ կարգ մը պարագաներու բերմամբ անկարող զտնուելու եւ կամ անկարելի գտնայ անվթար պահել իրեն յանձնուած աւանդը. կը հարցնենք իրեն թէ ինչո՞ւ խղճամիտ պաշտօնէի մը նման չը շարժիր. եւ եւս չը գարձներ իր տիրոջը Ազգին՝ որ միակ եւ բացարձակ տէրն է այն իրաւունքներու։ Այսպէսով կատարած պիտի ըլլար Տէր Օրմանեան Պատրիարք իր խղճի եւ բարոյականի պարտքը. թէ իբրեւ Պատրիարք եւ թէ իբրեւ անհատ։

Տէր Օրմանեան Պատրիարք Նակառակը կընէ իր տեղը մնալով. եւ կը ջանայ իր աթոռը աշ աւելի հաստատել Ազգային աւերակներու կոյտին վրայ։ Ճիշդ Աշըքեանի, Մաքսուտեանի հաշիւները որոնց ինչ ստիճան սխալ ըլլալը կարծեմ հարկ չկայ բացատրելու։

Տեղը չէ՞ միթէ ըսել, առանց չատ յառաջ գացած նկատուելու, թէ Տէր Օրմանեան Պատրիարքի համար կարելի է կան այնպիսի նկատումներ եւ շահերու ակնկալութիւններ որոնք Ազգ. ըլլալէ չատ հեռու են. եւ թերեւս ալ անձնական այնպիսի հաշիւներ զտնուին որոնց մաքուր խղճերու հետ հաշտուիլը անկարելի ըլլայ։

Բայց մեծ է հաւատքնիս Եգիպտոսի Ազգային պաշտօնական շրջանակներուն եւ ժողովրդեան ողջմտութեանը վրայ, անշուշտ չը պիտի վարանին, լաւ, ազգ. եւ գործնական դաս մը տալ Տէր Օրմանեան Պատրիարքի, լրջօրէն պաշտպանելով Ազգին օրէնքը ընդդէմ զայն բռնաբարողներու։

Եգիպտոսի Առաջնորդական Տեղապահ Սրբազան Հօր նախանձախնդիր ոգին, Դաւառական երեսփոխանական ժողովին եւ առենապետ Վսեմ. Տիգրան բաշայի ուղղամտութիւնը մէկ մէկ մեծ գրաւականներ են այս փափուկ պարագային։

Սպասենք եւ յուսանք։

Սոին

ԲԱՀԱՆԱԾ ԹԷ ԶԻՆՈՒՈՐ

(Շար. նախորդ թիւին եւ վերջ)

Ա՛խ, դո՛ւք անարդար քարոզիչներ, դո՛ւք անբարեսիրտ առաջնորդներ չէ՞ որ կրօն պահպանելու համար ամենախիստ անձնուիրութիւններ, ծանր զոհողութիւններ ընել կը քարոզէք, հապա ինչո՞ւ ազգութիւն, հայրենիք, պատիւ եւ անուն պաշտպանելու համար Ներսէսների նման անգութ թագաւորին դէմ եւ անոր հետեւող անգութ գաղանների հետ կռուել, մարտնել չէք քարոզեր։

Մենք ի՞նչ պիտի ընենք ասկից վերջը այն քահանան, այն վարդապետը կամ այն եպիսկոպոսը որ մեզի հետ չի պիտի աշխատի ժամ առաջ ընդդիմել յեղափոխական գործը, ի՞նչ պիտի ընենք եթէ ինքը չի պիտի յորդորէ մեզի, չի պիտի քաջալերէ ամէն հայ ընտանիքներուն մէջ մի անհատին լինի տղայ թէ աղջիկ, մարդուիլ որպէս հայրենասէր եւ ճշմարիտ հայեր լինելու, եւ եթէ այս այսպէս երթայ՝ մենք ալ պիտի մտածենք խարութիւն դնել իրենց մէջ, եւ պիտի սիրենք այն եկեղեցականը որ իր սեւ սքեմին տէզ զինուորականի մը ձեւով կը ներկայանայ մեզ, եւ իր յորդորները ու քարոզները ի պահանջել հարկին իր եռանդուն գործքովը ինքը ցոյց կուտայ իր հեռնողներին, իսկ պիտի արհամարհենք այն թուլամորթ կղերին որ անտարբեր կապրի եւ չուզենար ազգասիրական այն ոգին ու զգացումը, այնպիսին գուցէ մի օր եկեղեցւոյ գռները կամ պատարագի սեղանը փակ պիտի տեսնէ իրեն համար, եւ այս դէպքում, ոչ վարդապետ եւ ոչ հայրապետ իրենց ազդեցութիւնը չպիտի ունենան, որովհետեւ մի օր պիտի լսեն թէ, եկեղեցին ժողովրդինն է եւ ոչ թէ վարդապետին կամ հայրապետին։ Իսկ այս երկուքէն դուրս, եթէ լինին նենգամիտներ եւ ազգակործան սեւագլուխներ այնպիսիների կեանքը աւելի կարճ պիտի թուի իրենց՝ քան ամէն բան։

Ուրեմն, ամէն քահանայ եւ վարդապետ թող չի փախչի այս գործէն, եւ թող նուիրէ ինքզինքը հայրենիքին, թող աշխատի քաղել մեզի հետ հայրենիքի պարտէզին այն փէրը, որպէս զի ինքն ալ բաժին ունենայ ապագայի մէջ իր տան ու իր հայրենեաց վարքը քաղելու եւ վայելելու։ Կարծեմ, ժամանակն է որ լուծուի մեր գործի հանգոյցը ու հարցուի թէ ի՞նչ կրնին կամ ի՞նչ կը խորհին մեր բարի վանականները՝ որոնք մէն մի վանքի մէջ մէկ քանի տասնեակներով դատարկապորտ ունայնութեամբ գ՞ապրին. դարձեալ կը յուզուինք, կը զրգռուինք ու կուզենք հարցնել թէ՝ անոնցմէ ո՞ր-մէկը յանուն ազգութեան կամ յանուն հայրենեաց եթէ ոչ իր մահացոյն տրուր զէթ իր մարտահրաւէր քաջալերականներովը մտաւ անձնազոհ ժողովրդին մէջ ու անոր ճշմարիտ ապրումներուն եւ ազնիւ գիտակցութեան ոգի ներշնչեց հայրենիքին ամար ամենամեր նուիրելու մեծ յոյզը պատկերացնելու. կարծեմ ոչ մէկը։ Մենք հետ չատեր գիտեն որ հուրին ու բոցին մէջ կռուող ու կռուընկող՝ զարնող ու զարնուող հայ երիտասարդութիւնն էր եւ ոչ թէ հայ հոգեւորականութիւնը. եթէ մեր վարդապետ ու եպիսկոպոսներին հինգն ու տասը իրենք իրենց՝ անձը գործնականօրէն օրինակ բերէին ու իրենց կարմիր արիւններէն մի մի կաթիլ ալ նոյնչի համար հազարաւոր նահատակներու ասոնցի արեան հետ խառնէին՝ կարծեմ, մեր ազգային դիրքը կը բարձրանար եւ այնքան զոհողութիւնները ապարդիւն չէր մնար, այդ չըրին, եւ բացի այս, ժողովրդի գլխին այնչափ հուր ու մոխիր թափուելէ յետոյ, երբ ամէն կողմէն որբ ու այրի, ծերու մանուկ «հա՛ց, հա՛ց» կ'աղաղակէր՝ ոչ մի կոպէկ չուզեցին զոնել յանուն Որբոց եւ այրեաց։ Դեռ չէ մոռցած, դեռ չատ նոր է ամենին համար, եւ դեռ չատ թարմ է ամէն մարդի առաջ որ՝ երբ հայ գաղթականութիւնը բաժնուած իր առունէն ու անդէն, զրկուած իր ծնողէն ու ջրէն, մերկ ու բոպիկ՝ արցունքը աչքին թշուառութեան կրակին մէջ կը վառէր՝ ճիշդ այն օրերուն եւ՝ այն ամիսներուն էր որ՝ մեր մայր-վանքերուն մէջ տպրող ջոջ Սրբազանները խուլացած ու կուրացած խղճով, բոլորովին անտարբեր՝ արտածածներէն անտեղեակ եղող անմեղ հոգիի մը պէս չի տեսնել ու չի՞նայ ձեւացուցին՝ թէ դուրսը գայթնոյթ թաւրքերը կոտորածնին կը կատրին՝ սպառածնին կը պատանին. ապիսկ ողջերուն հետ մարքի ու երեւակայութեան եկող՝ ի՞նչ տեսակ բռնութիւններով չենք վարուիր, այս ամէնը ինչ կլլիսին՝ եթէ ոչ հայուն, եւ այն հայուն որ ճշմարտապէս թափեց իր արիւնը՝ իր սիրական ազգին զոյութիւնը պահպանելու եւ անոր ազատ դիրք մը ապրելու յոյսով։ Եւ ճիշդ այն ատեն ի՞նչ՝ որ հնօթի ու թշուառ դաղթականները գիշեր ու ցերեկ օտարներու ձեռքէն վնաս մը հաց կը մուրային, իսկ մեր հոգեւորականները՝ մեծէն մինչեւ պզտիկ, կուտէին, կը խմէին ու անհոգ կ'ապրէին, անոնցմէ ո՞ր մէկը վանքէն դուրս անէն հեռացաւ ու գնաց հայ գաղթականութեան վիճակն ու ցաւը զննելու եւ անոնց հոգեկան ու մարմնական մխիթարութիւն մատակարարելու. դարձեալ ոչ մէկը։

Հիմա, ինչպէս մենք, ինչպէս մեր հոգեւորականները պէտք է համոզուած լինին թէ՝ մինչեւ որ իրենք՝ Ղեւոնդներ ու Գրիգորներ չը լինին, մինչեւ որ եռանդոտ ազգասիրութիւն, ճշմարիտ հայրենասիրութիւն չը քարոզեն

իրենց ժողովրդին, եւ մինչեւ որ իրենց խօսքն ու քարոզը գործնականի չի վերածեն այս ազգը իր նպատակակէտին չի հասնիր, եւ այս ազգ ոչ իւիք ելլէ, եթէ ոչ կամքով ու գործքով, կարծեմ այս կտորն ալ Աւետարանէն ըլլալը եւ թէ խոստովանինք, պիտի խոստովանինք նաեւ որ, այո՛, Աւետարանը այլաբանուած ու փոխաբերուած գիրքմ'է։

Վերջապէս, այս ամէնը տեսնելէ ու ֆնասուելէ յետոյ, խելք խելքի տանք, ամենքս ալ խորհուրդով գործենք, խոհեմութեամբ շարժինք. եւ որովհետեւ մենք ամենքս ալ եղբայրներ ենք, չի գոռոզանանք միմեանց վրայ՝ խենդ ու խելառ միտումներով կուսակցական զանազան բաժանումներով զիրար չի դատափետենք, իրարու կեանքին գուեաճաններ չի դառնանք միշտ մտածելով որ պակածը մեր ուժէն է. ուրեմն, աշխատինք գէշերը լաւացնել, լաւերը քաջալերել, ամենքս ալ իրար լսենք, անխտրութեամբ կատարենք միմեանց խօսքը եւ թող ջնջուի ու անէնանայ մեր մէջէն հականութեան կործանիչ ոգին, անծանօթ չի մնանք միմեանց՝ որպէս, որ ասեն, երբոր, ինչ երկրի մէջ ալ իրար տեսնենք՝ իրար հանդիպինք՝ գրկենք ու եղբայրանանք իրար հետ՝ լինի քահանայ թէ վաճառական, արհեստաւոր թէ վարդապետ, ամենքեանքս իրար մօտենանք ու ըսենք՝

«Ցո՛ւբ ձեռքդ, եղբայր, ժամ է շարժելու,
Ժամ է, ժամանակ ոտքի ելնելու,
Լինել չի լինել, մեզնից է կախուած։»

Քահանայացու-Զինուորը

99 յունվար 7 Ռուսճուք

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զմիւռնիա, 5 յունվար 99

Այժմու նորութիւնն է Կրետական խնամ խուժանին Զմիւռնիա լեցուիլն ամեն շաբաթ երկու կամ երեք լեցուն նաւեր զանոնք հոս կը փոխադրեն։ Այդ բարբարոս խուժանը ոտք կոխած տեղերն կործես կը թիւնաւորէ. ըզմիւռնիոյ նման քրիստոնէից հոծ բազմութիւն պարունակող եւ ազատ ճանչցուած քաղաք մը այժմ կատարեալ ապանդոնոց մը կը դառնայ. ամեն օր նոր զէշքեր իրարու կը յաջորդեն։ Քանի մը օր առաջ յոյն վաճառականի մը հաւաքիչը պայուսակով գացած առեն կրէտացի 3 Թուրքեր անոր վրայ յարձակեցան եւ փորձեցին պայուսակը յոյնին ձեռքէն խլել, յոյն մասվաճառ մը օգնութեան հասաւ. թուրքերը գաղտնի հաբուեցան մը զանի վիրաւորեցին. վէրքը խիստ ծանր է. բժիշկները անքուժելի կը գտնեն։ Անցեալ օր հայ վաճառականի մը խանութ գիշերը կողոպտել փորձած են, սակայն գիշերապահը վրայ հասնելով քանի մը ձեռք ատրճանակ արձակած է եւ աւազակները փախած են առանց ոեւ. վնասի։

Այժմ Թուրք թաղերու մէջ խորհուրդներ կըլլան նորանոր յարձակումներ եւ յափշտակութիւններ ընելու համար. անոնց մէկ մասը սա հաւատքն ունի թէ մահ օրէն բարձրագոյն հրաման պիտի գայ «կեաւուր»ները կողոպտելու եւ կամ կոտորելու։

Գալով ազգային գործերուն. տեղւոյս ժողովները երկու ամիսէ ի վեր կը վիճին կը խորհրդակցին եւ վերջապէս չեն կրնար զատել առաջնորդ մը, 4—5 ամիսէ ի վեր աթոռը թափուր մնացած է։ Ոմանք մէյմէկ տետրակ առած փողոցները ինկած են Տ. Մելքիսեդեկ Արքեպիս. Մուրատեանցի համար ստորագրութիւն կը ժողվեն, բայց այդ բարձրաստիճան եկեղեցականը պատասխանած է թէ «չեմ ուզեր Զմիւռնիա գալ, Պոլիս աւելի հանգիստ եմ»

Մարդը ատելիճան մը իրաւունք ունի, գրովհետեւ առաջի պաշտօնավարութեան դառն համը բերանը մնացած է։

* *

«ՇԱՐԺՈՒՄ»Ի ԶԵԿՈՅՑԸ

Սոյն թերթի 95 թիւին մէջ կը կարդանք.

«Շարժում սկսած էր հրատարակուիլ Գամեր-Արշաւիրի եւ Շաւարշի խմբագրութեամբ։ Շաւարշի հեռանալէն յետոյ կը կատարուէր Գամեր-Արշաւիր. իսկ 1898 դեկտ. 8էն սկսեալ մասնաւոր պայմանագրութեան համեմատ, փոխանցուեցաւ Վարդօի (Արվասիի) որ այսուհետեւ թերթի տէր եւ խմբագիրն է»։

Այս առթիւ Հայկի հանդէսը հետեւեալը գրած է իր վերջին թուով.

«Այս շաբթու «Շարժում»ի խմբագրատան մէջ անակնկալ շարժումներ տեղի ունեցան։ Պ. Գ.—Ա. ալ յետ տասնամեայ ժուժկալութեան հրաժարեցաւ խմբագրութենէն։ (Զի լոյի բանն որ ասացաւ ի ժամանակի, ի ձեռն Բոժոժիկեայ կայծակնամաքուր մարգարէիս, թէ «Շարժում», հակառակ իր մեծապզորդ յայտարարութեան, սեպհականութիւն չէր Պ. Գ.—Ա.ի, Շաւարշներու եւ Շաւասպներու, այլ օտկանն էր յեղափոխական կուսակցութեան մը մէկ ներկայացուցչին, որ լաւ օրինի տէր եւ իշխանն է անոր, եւ որուն խմբագիրները ովքեր որ լինին։ Էլի չեն կարող լինում անկախ, այլ պարտաւորւում են հէնց մեքենայարար հրատարակել եւ լաւ յարաշխիկան հրահանգի շարժում տնել)»։

«Կ'ըսեն թէ «Իրաւունք»ի խմբագիրներէն մին հրաւիրուեր է խմբագրութիւնն ստանձնելու, սակայն նա չբոյնայեցութեամբ մտածելով եւ ուզիղ դատելով «ոչ կամիմ» պատասխաներէ։»

ԼՐԱՏԱՊ

— —

—Բարիզէն «Բիւզանդիոն»ի կը գրեն թէ՝ Նուպար բաշան մօտէն ճանչցողներու շրջանակին մէջ զրոյց կը շրջի թէ, մեծանուն պետական մարդն երեք միլիոն ֆր. կտակած է հայազգի աղքատներու, որբերու եւ որբեւայրիներու համար, գրամի զործածութեան եղանակը թողելով իր որդւոյն Պօղոս բաշայի տրամադրութեան։ Ուրիշ բազմաթիւ մանր մունր կտակներ ալ ունի բաշան՝ իրեն հաւատարիմ ծառայողներուն եւ իրմէն ի կենդանութեան թոշակ ընդունող կարգ մը պաշտպանեալներու համար։ Բայց այս ամէնը զրոյցներ են առ այժմ, մինչեւ որ վաւերական զեկոյց մ'ըլլայ ընտանիքին կողմէն։ Նուպարեան գերդաստանը նոր թախծութեան մէջ ընկղմած է, եւ Փահիրէի մէջ թաղման արարողութենէն առաջ կարելի չէ որոշ բան մը խմանալ։

Թէեւ մեր մասնաւոր թղթակիցը այս զրոյցներու մասին մեզ բնաւ բան մը գրած չէ. սակայն վստահ ենք թէ հանգուցեալը որ այնչափ գթասիրա զտնուած էր իր կենդանութեան ատեն, անպատճառ կարեւոր կտակներ ըրած պիտ' ըլլայ, որոնց ճշդիւ գործադրութիւնը Ազնուափայլ Տիկին Նուպարէ եւ վանտ. Պօղոս բաշայէ վստահաբար կ'ակնկալենք։

—Այժմ Ռումանիոյ Պօիտուշան քաղաքը գտնուող Տ. Աթանաս քահանան որուն գէմ մեզ ալ գանգատներ հասած էին, տեղւոյն Թաղ. խորհուրդէն ամբաստանուած է Պատրիարքարանին։ Պատրիարքը յիշեալ խորհուրդին գրած է թէ այդ քահանան արտօնեալ չէ քահանայելու, ուստի եւ չունի ոեւէ պաշտօն։

—Թիֆլիսի հայ թերթերէ մին կը յայտարարէ թէ 1898 տարեշրջանին մէջ 7000 րպ. բաց մը ունեցած է, եւ կը յաւելու «եթէ այն բաժանորդներ միայն որոնց կանոնաւորապէս թերթ զրկուած է տարւոյն ընթացքին մէջ իրենց պարտքը վճարած ըլլային, ո՛չ միայն վնաս չէր գոյանար, այլ շահ մ'ալ կը մնար խմբագրին»։ Ուրիշ շաբթաթերթ մ'ալ կ'ըսէ «Տուէք մեզ բաժանորդներու աւելի մեծ թիւ մը, եւ մենք տանք Ձեզ շատ աւելի կատարելագործեալ թերթ մը»։

Այս երկու թերթեր կը գանգատին թէ Ռուսահայ ժողովուրդը թէեւ կուզէ ազգային թերթ կարդալ. բայց . . . . . ԶԲԽ։

—Մանթաշեան եւ Ընկ. Պագուի նաւթի գործարանը վաճառած է Բեթերպուրգի մի խումբ դրամատէրներու, 22 միլիոն ռուպլիի պատկառելի գումարին փոխարէն։ Շահագործելու համար, բաժնի վրայ ընկերութիւն կը կազմուի 26 միլիոն ռուպլիի դրամագլխով։ Պ. Մանթաշեան ինք կը մնայ տնօրէն, կարեւոր չափով մը բաժնեատէր ըլլալով հանդերձ։

—Այս կիրակի Պօլսոյ Մայր Եկեղեցւոյն մէջ հոգեհանդիսատեան պաշտօն կատարուած է իր յարգելի Նուպար բաշայի, նոյնը եղած է նաեւ Մարսիլիայի, Օֆիսի եւ Վառնայի եկեղեցեաց մէջ։ այս վերջինները հայ գաղթականութեան կողմէ ցաւակցական հեռագիրներ ուղղած են հանգուցեալին Տիկնոջ։

—Բիւզանդիոն կը լսէ թէ Գրիգոր Գարագէօզեան Ազգային գերդաստանին հետ բանակցութեան մէջ է Բերայի մեծ պղտատային վրայ Պազար Արմոն հանրածանօթ չէնքն իբր 13000 ոսկիի գընելու համար, զոր կալուած պիտի ընէ իր շինելիք որբանոցին ի գործադրութիւն 20,000 ոսկիի իրաւախոտութեան։ Այս կալուածը երբեմն Սանասարեան վարժարանին համար եկամուտ ընելու ուզուեր է, եւ այն ատեն մինչեւ 17—18,000 ոսկի առաջարկուած է եղեր, բայց չէ յաջողած։

ՆՈՒՊԱՐ ԲԱՇԱ

Նուպար բաշա Նուպարեան 1825 տէ Իզմիրատ ազգմուշ օլուպ. Զուիցերիատա վէ Թուռնուատա իլիմ թահսիլ իթմիշ վէ 17 եաշընտա իքէն իլք տէֆա Մըսրա կիթմիշ տիր։ Քէնտիսի պաշրճա ինկիլիպ վէ Ֆրանսըզ լիսանլարընա աշնա օլմաղլէ, Մէմէտ Ալի բաշանրն մայէթինտէ պուլունան Պօղոս պէյին (Նուպարին ամուճասը) վասիթասը իլէ խարիճիյէ նէզարէթինտէ թէրճիման օլոր, վէ պիլ ախէրէ Մէմէտ Ալի Նուպարը քէնտի մայէթինէ ալուպ անը սէր թէրճէման ինթիխապ իթտի։ Նուպար պու մէմուրիյէթինտէ քէնտի տիրայէթ ու մէհարէթի իլէ Մէմէտ Ալի բաշանրն հիւանի թէվէճճիհինի վէ էմնիյէթի քեամիլէսինի ճէլպ իթտի։ Խալվ թարաֆընտան Սուլթանա արզը ուպուտիյէթ իթմէք իչուն մախտումը Իպրահիմ բաշա իլէ Նուպար Սթանպօլա հօլանրլար։ վէ սօնրա բօլիթիքաճա էհէմմիյէթլի մէմուրիյէթլէրէ Լանտրայա վէ Վիէննայա հօլանրլար։ պու մէմուրիյէթլերի Նուպար մահիրանէ իճրա իտպիլար։ Վէ թէքրար Իպրահիմ բաշա իլէ Բարիսէ տախի կիթտի։ Նիհայէթ Նուպար քէնտի ազգլ ու ֆէրատէթի իլէ Մէմէտ Ալի, Իպրահիմ, Ապպաս վէ Սայիտ բաշալարրն կիւնիւնտէ Խալվիյէթ աէրայրնտա նիւքսէք պիր մեվզը թուտմըշ ըար։ Ապպաս բաշա Նուպարը Մըսրը չըմէնտրքիլէրէ ումում տիրէքթօր թային իթտի։

Սուէզ պողազրնը աչմագ մէսէլէսինտէ բէք չօղ իլլիմտարլար պիրպիրլերինէ մուխալիֆ էֆքեար պէյան իտէրլէր տի, պա խուսուս ֆրանսըզլարրն խուսուսընա գարշը ինկիլիզլէր պողազրն աչըլմասրնը միւմքինսիզ կէօրիւրլէր իտի, Նուպար բաշա ինկիլիզլերին էֆքեարընա մէյիլլի իտի։ պու սէպէպտէն ֆրանսըզ կազէթալարը օ զէման Նուպարա գարշը եազտըլար։

Իսմայիլ բաշա Նուպարը վէզիրլիք բայէսինէ եիւքսէլթտի վէ պիլ ախէրէ նազրը նուզզար (վիւքէլա ըէյիսի) օլտու։

Նուպար բաշա պու էն մուհիմ մէմուրիյէթի էլտէ իթտիկի կիւնտէն իթիպարէն Մըսրը ֆագիր ֆէլլահլարրն պէտպախթըլըրնա սէպէպ օլան ուչկունսըզլըգլարը տէֆի իթմէկի քէնտիսինէ մէպտէ (սկզբունք) ինթիխապ իթտի, վէ չօղ տէֆա պէօյլէ սէօյլէմիշ տիր «Մըսրը պէօյիւք վէ մահտուլտար պիր մէմալիք օլմագ իչուն իքի չէյ իգթիզա տը։— Աչաղէք վէ ատ։» Զիրա օ՛ վազրթա գատար չիմտիքի մահքէմէի մուխթէլիթէ թէշքիլ օլընմասը, օլմաղլէ հէր պիր գօնսօլօսանէ թապաասընը քէնտի իսթէտիկի կիպի մուհաքէմէ իթմէքտէ օլտըրընան եէրլի էհալի էճնէպիլէրին զուլմ ու հագսըզլըրընա գուրպան կիտէրէք, քէնտի մալինին, նամուս ու հիյսիյէթինին սահիպի օլմաղ ըար։ Պու հագարէթտէն ֆէլլահլարը զուրթարմագ իչուն՝ հէր պիր տէվլէթտէն վէ եէրլիլէրտէն մուխթէլիթ մահքէմէ թէշքիլինի 1867 տէ տէվլէթլերէ թէքլիֆ իթտի։ պիթիւն էվրօբա պու թէշքիլաթա գարշը ըար, ֆագաթ Նուպար էն մահիր պիր տիբլօմաթա մախսուս միւրաճաաթ վէ թէշէպվիսլէրլէ սէքիզ սէնէ չալըշարգտան սօնրա տէվլէթլերին բէյինի ճէլպ էյլէմէկէ վէ մահքէմէ թէշքիլաթինը իճրա իթմէկէ մուվֆագ օլտու։ զայրը օնտան սօնրա ֆէլլահլար վէ պիւթիւն Մըսրը էհալիսի քէնտի հագլարընա սահիպ իտիլէր։

Քէզա բէք չօղ արազիլէր սու պուլրնտուրը սէպէպլէ մահտուլ վէրմէզ վէ բէնչպէր ֆէլլահրն սայ ու զայրէթի սէմէրէսիզ գալը ըար։ Նուպար բաշա Նիլ ըրմաղընտան պէնտէր գալարրմագ վէ էթրաֆ արազիյի սուլրմագ վէ չէհր ու գասաբալարա զանիճէ սու թէատրիք իթմէք իչուն շիրքէթլեր թէչքիլ իթտիրտի։ Պու սայէտէ բէք չօղ եէրլէր չէօլ հալինտէն մահտուլտար թարլալարա վէ պաղչէլէրէ թանվիլ օլարլար։ Գահիրէ ճիվարընտա պուլունան Նուպարրն քէնտի կէնիչ արազիլէրի օնտան սօնրա բէք զիյատէ գըյմէթլի օլարլար. մէմալիքին մահտուլարը արթար. պունրնէ հէմ էհալի, հէմ քէնտիսի վէ հէմտէ հիւքիմէթ ֆայտէլէնտիլէր. զայրը Մըսըր էն միւնպիթ վէ մահտուլար պիր մէմալիքէ թանվիլ օլմասը։

Նուպար քէնտի զայրէթինին շուսէմէրէլէրինի կէօրմէքլէ էօմրիւնին էն սօն կիւնիւնէ գատար միւթէսէլլի օլուր իտի։

Նուպարրն էն պէօյիւք պիր թէսէլլիսի տախի քէնտի զէվճէսի օլմուշ ըր։ Նուպար 25 եաշընտա իքէն Գարագէհա Գէորգ պէյին քէրիմէսի Օր, Սուլթանիկի եանի Աբրահամ բաշանրն հէմշիրէսինի արմըշ ըր. Մ. Սուլթանիկ զէվճինի մէսուտ իսէն պիր զէվճէ օլմըշ ըր։

Պու պէօյիւք զաթրն սայ ու զայրէթի սայէսինտէ մըսրլըլար բէք չօղ մուհասէնաթ էլտէ իթմիշ օլարրլարընը քէմալը մէսուրիյէթլէ պիրպիրինէ անլաթմագտա օլուպ՝ անը «Ապու Մասրին Նուպար պաշա» եանի մըսրլըլարրն պապասը թապիր իթմիշլէր տիր։

(Ճիվամի)

ԵԷՆԻ ԳԱՊԻՆԷ

— —

Պուլկարիանրն վիւքէլա ըէյիսի Մ. Սթօյիլօֆա գարշը պիր գաչ հաֆթատան պէրու Պուլկարիանրն հէր պիր թարաֆընտա էհալի միթինկլէր թէճէմմիւ իտուպ, գապինէնին տիւշմէսինի թալեպ իթմէքտէ օլարրը կիպի վէ քէզա Շարգ չըմէնտրֆէրին սոնրը ալընմասը Սուլթանտան թաստիպ օլընմատըրը սէպէպլէ Սթօյիլօֆ գապինէսինին գուվվէթ ու թէէսիրի նօգսանիյէթ պուլմըշ օլարընտան Նաչի հէյէթի վիւքէլա իսթիֆա իթմիշ վէ Բրէնս հաղրէթլէրինտէն իսթիֆասը գապուլ օլընմըշ ըր։

Բրէնս հաղրէթլէրի հէնի գապինէնին թէշքիլի Մ. Կրէքօֆա թէքլիֆ իթմիշ օլմաղլէ, մումաիլէյհ հէր բարթիլերին ըէյիսլէրի իլէ կէօրիւշիպ տանրշարգտան սօնրա հէյէթի վիւքէլայը պէրվէճհի աթի թէշքիլ իթմիշ տիր.

Մ. Կրէքօֆ—Վիւքէլա ըէյիսի վէ խարիճիյէ նազրը։

Մ. Տօք. Վ. Բատուշալօֆ—Ցախիլիյէ նազրը.

Մ. Թօնչէֆ—Նաֆաա նազրը։

Մ. Բէշէֆ—Ատիլիյէ նազրը։

Մ. Թ. Իվանչէֆ—Մէարիֆ նազրը։

Մ. Նաչէվիչ—Թիճարէթ ու զըրաաթ նազրը։

Մ. Թէնէֆ—Մալիյէ նազրը։

Մ. Բաբրիքօֆ—Հարպիյէ նազրը։

ԹԷՐՔԻ ՍԻԼԱՀ

Զար հաղրէթլէրինին թէրքի սիլահ մէսէլէսինը մէյտանա աթմասընտան պէրու, տէվլէթլէր էվվէլքինտէն տահա զիյատէ խահիշէ ասքէրիյէ վէ հարպիյէ գուվվէթլերինի արթրմագ թէլաշընա սիւրմիշ օլարզլարընտան, պու հաղբրլըգլարա նիհայէթ վերիլմէք արզուսը իլէ Զար խարիճիյէ նազրընա եէնիտէն տէվլէթլերէ մուրաճաաթ իթմէք իչուն էմիրլեր վերմիշ տիր։ Պու տէֆա բուս խարիճիյէ նազրը ումում տէվլէթլերէ խիթաբ պիր պէյաննամէ տախի եօլլամըշ, վէ օնունչէ եէնի հաղբրլըգլարտան օլայը Զարըն թէէսիֆինի պիլտիրմիշ. վէ քէզա թէճէմմիւ օլընմասը գօնֆէրանսընն հալ իտէէկի նոգթալարը պիր գաչ պէնալէ կէօսթէրմիշ տիր։ Պաշլըճալարը չունլար ալը.

Գարատա վէ տէնիզտէ ասքէրիյէ գուվվէթլերի արթրմամագ. հարպիյէ պիւտճէլերի ուֆալթմագ վէ ասքէրլերի ազալթմագ։ Մուհարէպէտէ գուլլանմագ իչուն պուտատան սօնրա իտատա օլընմաճագ էճզա վէ ալէթլերի գավկատա իսթիմալ իթմէմէք։ Դէգա բէք չօղ թէլէֆիյաթա սէպէպ օլապիլէճէք ասթէլերի վէ ալէթլերի եատագ իթմէք։

Տէնիզտէ վապօրլարը պաթրմագ իչուն թօրբիլ գուլլանմամագ, վէ սաիրէ։

Մէզքիր պէյանանմէ գոնֆէրանսըն պէօյլէ տէվլէթլերին բաիթախթընատա թէճէմմիւ իտիլմէսինէ տաիր Զարին արզուսընը տախի պիլտիրմիշտիր։

Սոն հավատատթա պինէէն գոնֆէրանս Պրիւքսէլտէ թօրլանաճագ տըր։

ՄԻԻԹԷՆԷՎԻԷ

—×—

Սուլթան պիր իրատէ իլէ պէտէլի ասքէրիյէ վերկիսի իչուն պիր սէնէ տահա մէօհլէթ վերմիշ տիր։

Մալիւմ օլարը իւզրէ մէզքիւր վերկի եալընը իրիսթիյանլարա մախսուս օլարզընտան, գըրկընլար սէպէպի իլէ իքի սէնէ մէօհլէթ վերմիշ իտի, չիմտի միւտտէթ խիթամ պուլմըշ տը. ֆագաթ էհալի աճ վէ չըզլագ օլարզընտան թահսիլի միւմքիւնսիզ իտի, պու սէպէպլէ պիր սէնէ տահա միւսատէ վերիլմիշ։

—«Իզտամ» եէմէնտէ ըսհան էլան տէվամ իթմէքտէ օլարզընը կէօսթէրիյօր. «Սերվէթ» պունը ճէրհ իտէյօր վէ եէմէնտէ ասասիյէ պէրքէմալ տը տէմէք իսթէյօր։

—«Թանըն» Սթանպօլ մուխպիրինին պէյանընա պինէէն, կէնճ թիւրքլերին եէնիտէն գըմրաշմայա պաշլամալարընտան տօլայը Սուլթան բահաթսըզ պիր հալտէ իմիշ։

—Պու բազարէրթէսի ագշամ չէհրիմիզտէ Մուսալլատա վագը Աճէմին գահվէսինտէ պիր ճինայէթ վուգու պուլը։

Մէզքիւր գահվէհանէտէ չալկընճըլըգ իտէն պիր գըլա ալագա իթմէք իսթէյէն Բավլի վէ Թաղաքօ նամ կակավուզլար ատէթա գահվէհանէ իչէրիսինտէ «պալթա ասմագ» եօլու ուչկունըզ հալլերտէ պուլընտըգլարընտան, մէզպուրէ գըզ իլէ չալկընճըլըգ իտէն Գրիգոր գըզը մուհաֆազա իթմէքլէ բրիստաֆա տախի շիքայէթ իթմիշ տիր։ Բրիստաֆ մէմուրիյէթի իգթիզասընտան մէզքիւր կակավուզլարը նասահաթ իթմիշ իսէտէ ֆահտէսիզ։ Զիրա պունլար սէրհօշ հալտէ բազար էրթէսի ագշամը եէնէ գահվէհանէյէ կէլէրէք Գրիգորտան գարէզ ալմագ նիյէթի իլէ պիր գաչ տէֆանը եանլարընա չաղըրըրլար. Գըրիգոր—նէ սէօյլէյէճէքսէնիզ պուրատա սէօյլէյինիզ տէմէսինտէ, իքի կակավուզլար այագա ֆըրլայուպ, սանտալիալարլէ լամպայը գըրմագ վէ գարանլըգտա Գրիգորա հիւճիւմ իթմէք իսթէրլէր իսէտէ գահվէճի եէթիշուպ մէնն իթմէկէ չալըշըր. պու սըրա Բավլինին պէլինէէն սիլահ չըգարմայա տավրանմասընը Գրիգոր կէօրմէսինտէ, մուհաֆազայի նէֆս իչուն ըրչաղընը չէքուպ հիւճիւմ իտէր վէ Բավլիի պիր գաչ եէրինտէն եարէլէր. Բավլինին տիկէր արգատաշլարընտան քէնտիսինի մուհաֆազա իթտիրմէք իչուն, հավայա պիր գաչ էլ բէվլվէր սըգար. ժանտարլար եէթիշիր, պունլար եարէլիի գալըրրրլար վէ Գրիգորը հապսհանէյէ կէօթիւրիւրլէր։

Отговорникъ Ю. Н. Пекаревъ

Печатница "Взаимность"—Варна